

B I J D R A G E N
T O T D E
G E S C H I E D E N I S D E R W E T E N S C H A P P E N
E N L E T T E R E N
I N N E D E R L A N D ,
D O O R
J O H A N N E S P I E T E R V A N C A P P E L L E .

Te AMSTERDAM, bij
J O H A N N E S V A N D E R H E Y .
M D C C C X X I .

voor het Tweede Drebbelgenootschap
geprepareerd
door Francis FRANCK
www.drebbel.net

V O O R E D E

De stukken, welke ik hiernevens door den druk algemeen maak, zijn bij zeer onderscheidene gelegenheden vervaardigd; vandaar derzelver verschil in vorm en inhoud. Bij de uitgave heb ik niets te voegen, behalve dat het laatste, hetwelk B O E R H A A V E en 's GRAVESANDE betreft, voorgelezen is in de Openbare Vergadering der Eerste Klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, gehouden den 26sten Augustus 1817, en daardoor de eigendom geworden van genoemde Klasse. Dezelve heeft tot het tegenwoordig gebruik my de vereischte vrijheid verleend.

Onder de Wis- Natuur- en Werktuigkundigen, die in de gewesten van Nederland gebloeid, en alom grooten naam verworven hebben, bekleedt CORNELIS DREBBEL, van Alkmaar, eene aanzienlijke plaats. De faam heeft dezen man tot de wolken opgevoerd, en zijne gedachtenis als die van eenen wonderdoener, verre boven zijne tijdgenooten verheven, tot de nakomelingfchap overgebracht. Weinig echter is ons met zekerheid wegens hem en zijne uitvindingen bekend; maar meest alles, wat dienaangaande vermeld wordt, in

eenen geheimzinnigen nevel gehuld dien het moeilijk valt te doorzien.

Het kan ons, derhalve, niet wel groote bevreemding baren, dat, terwijl eenigen steeds met hoogen lof van DREBBEL gewagen, anderen dien in twijfel trekken, sommigen zelfs zeer ongunstig over hem, zijne wetenschap zijn oordeel, zijn karakter denken.

Ik heb aangeteekend gevonden (*) dat hij reeds bij zijne tijdgenooten den naam droeg van den *Alkmaarfchen windmaker* fchoon ik reden heb om dit eenigermate in twijfel te trekken op grond der vereerende wijze waarop zijn fladgenoot, GERRIT PIETERSZON SCHAGEN, van hem gewag maakt (+). In de *Biographie Universelle* (&) wordt hij een charlatan genoemd, en in dezelfde hoedanigheid is bij opgenomen in de *Gefchichte der Menfchlichen Narrheit, oder Lebensbefchreibungen berühmter Schwartzkünstler, Goldmacher, Teufelsbanner, Zeichen- und Lintendeuter, Schwärmer, Wahrfager und*

(*) *Gefchichte der Menfchl. Narrheit*, II. Th. f. 127

(+) In eenen brief gevoegd achter de Werken van DREBBEL waarover ftraks nader.

(&) Op den naam DREBBEL.

anderer Philosophischer Unholden, opgefteld en uitgegeven door ADELUNG.

Hoe ftrookt hiermede de vereerende getuigenis van twee achtbare mannen, WILLEM BOREEL en CONSTANTIJN HUIJGHENS, die hem perfoonlijk hebben gekend, ja eenen gemeenzaamen omgang met hem hebben gehad? De eerfte, namelijk, in eenen brief gefchreven den 9den Julij des jaars 1655, aan PETRUS BORELLUS (*), meldt het volgende: “Toen ik “ in 't jaar 1619 Afgezant in Engeland was, “heeft CORNELIS DREBBEL, Alkmaarder, een “man veeler Natuurgeheimen kundig, en toen “Koning JACOB voor Wiskunstenaar dienen- “de, daar ik gemeenzaamen ommeegang mede “had, mij verftoond dat zelfde ftuk werks, ““t welk de Aartshertog hem DREBBEL zelf “gefchonken had-, enz.” De laafte fpreekt over DREBBEL in zijne *Sermones de vita propria*. HUIJGHENS ontmoette DREBBEL twee malen. Bij zijne eerfte reis naar Engeland leerde hij hem flechts even kennen; doch fleelde hem toen reeds met de beroemdfte Wijsgeeren der Oudheid gelijk. Hij drukt dit dichterlijk uit in dezer voege:

(*) DE LA RUë, Geletterd Zeeland, bl. 302.

68 CORNELIS DREBBEL.

DREBBELIUM vidi tantum qui fronte Batavum
Agricolam, sermone sophum Samiumque referret
Et Siculum. Optaram te consuetudine longa
Uti, magne senex ; sed enim brevis obstitit horae
Momentum, invitoque alium dilatus in annum es.

Ook DREBBEL fchoon ik flechts kort dien
landgenoot begroette,
Was 't, dien ik bij den Brit, op dezen togt, ontmoette,
Die, boersch van aanfcijn en vervreemd van pralerij.
De Wijzen van Sicielje en Samos flak op zij.

De tweede maal genoot HIJGHENS den
omgang van DREBBEL gedurende een geheel
jaar, en werd toen door gemeenzaamheid met
hem verbonden. Hoort hem zelven:

DREBBELUM toto laeti possedimus anno
Me quoque possedit possessorem, nisi fallor,
Non importunum. Sic testabatur abunde
Multas ille mihi, multis sermonibus horas
Largius impendens quam cui fortasis amico.

Ik fchepte 't ganfche jaar weer flreelend
zielsvermaak
Uit uwen ommegang, O DREBBEL, die zoo vaak

69 CORNELIS DREBBEL.

Mij uren achtereen hebt onderwijs geschonken;
En daar gij in mijn geest eene aandrift zaagt ontvonken
Tot vlijtig onderzoek, fcheent gij met mij gediend,
Ja gaaft de voorkeur mij ligt boven menig vriend.

Waarfchijnlijk zal, gelijk in vele andere gevallen, waar tegenfrijdige gevoelens zich openbaren, zoo ook hier de waarheid in het midden liggen. De Werken van DREBBEL fchijnen te getuigen dat hij geene aanpraak heeft op den rang van grondig Geleerde of wiskundig denker ; doch het is niettemin mogelijk, dat hij veel vernuft heeft bezeten in het uitvinden van kunstmatige inrigtingen en werktuigelijke zamenfellingen. Het is mogelijk, dat hij bedeed is geweest met de gave, om zijne uitvindingen onder de meest belangwekkende gedaante te vertoonen, en oogen wel niet te verblinden, maar bij voorkeur op den uiterlijken fchijn te vestigen.

De hooge ophef, waarmede ik dikwijls over de uitvindingen van DREBBEL heb hooren gewagen; de geheimzinnige fluijer, die dezelve fchijnbaar bedekt, de tegenfrijdige berigten aangaande hem en zijne wetenfchappelijke verdienften, hebben, als van zelve, gedurig mijne aandacht tot zich getrokken. Misfchien

kan het weinige, dat ik in dit opzigt heb verzameld, iets tot opheldering van dezen zonderlingen man bijbrengen. Het is met zulk een oogmerk, en om zelf meer licht te ontvangen, dat ik de vrijheid neem, dit, hoe gering dan ook, mede te deelen.

Ik zal eerst fpreken over de lotgevallen van DREBBEL, vervolgens over zijne Schriften, daarna over zijne uitvindingen.

LOTGEVALLEN VAN DREBBEL

DREBBEL werd geboren, te Alkmaar, in den jare 1572. Men heeft niet vergeten op te merken dat zich in dat zelfde jaar eene nieuwe fter vertoonde in Cassiopea. GERRIT PIETERSZON SCHAGEN maakt daarvan gewag in den reeds gemelde brief, aan Mr. ARIAAN THONISZ, Wiskonstenaar, Sterktenbouwmeester der Vereenigde Nederlanden, en Oud- Burgemeester te Alkmaar, met deze woorden :
“O wonderlijke tijd! in welke al wat ver-
“borgen was begint aan den dag te komen,
“Wie heeft ooit gehoord, dat er eenige nieu-
“we fterren zijn geweest, dan nu in onzen
“tijd? behalve een, tegens de eerfte toe-
“komst van den Messias en Heiland aller

“wereld. Is niet de allereerste verfchenen in “Cassiopea? in 't jaar 1572, die UED. met “verftandige oogen anfchouwt hebt ? was „t 'niet in dezelfde tijd, dat deze DREBBEL „eerst geboren was? Hoe weinig dacht UED. „doe, dat deze zoo voort gedrebbeld zoude hebben?”

Velen houden den vader van DREBBEL voor een' landman; weshalve ook dezelve meermalen, zoo als onder anderen bij NOLLET ; onder de benaming van Hollandfchen boer voorkomt. Hoe dit zij, de oude DREBBEL moet zich eenig aanzien en vermogen verworven hebben, daar een zijner zonen, de `broeder van CORNELIS, Lid van de Vergadering der Algemeene Staten wegens Holland is geweest. Eenigen hebben het vermogen van den Kunftenaar DREBBEL zeer hoog gefchat, niet minder dan twee millioen gulden. Hiermede ftrooke eenigzins, dat hij naderhand te Praag gewoond heeft in een huis , gewaardeerd op twintig duizend gulden, en waarvoor, gedurende de belegering der ftad, hem de helft der genoemde fom werd aangeboden.

Reeds als kind werd DREBBEL de huisgenoot van HUBERT GOLZIUS. Uit de Gefchiedenis der Vaderlandfche Schilderkunst, uit-

gegeven door de Heeren R. VAN EIJDEN en A. VAN DER WILLIGEN (*), is mij gebleken, dat hij bij HENDRIK GOLZIUS de Teekenkunst en het Plaatfnijden heeft geleerd. „De zeven prenten," vervolgen deze Schrijvers, „ de Vrije Kunsten verbeeldende, welke „onder de prentverzamelingen van de werken „Nederlandfche Kunstgraveerders gevonden worden, getuigen van zijne bekwaamheid, in dat gedeelte der Schoone Kunften; „gelijk ook de platte grond van Alkmaar, „die, met een fraai vignet en andere fieraden „omgeven, door hem in 1597 in het koper „gebracht is. De plaatt van de prent berustte „in de Burgerneesterskamer van zijne geboortestad tot in 1747, wanneer dezelve aan „den Gefchiedfchrijver BOOMKAMP ter herdrukding werd vergund, om in de befchrijving „van Alkmaar gevoegd te worden.”

DREBBEL is naderhand nmet de zuster van GOLZIUS gehuwd. Uit hetgene zoo even gezegd is blijkt, dat hij zich met het plaatfnijden heeft bezig gehouden. Hij woonde te Alkmaar eenige jaren, in het hoekhuis van den Koningsweg, daar de stad Hoorn uithing, (9)

(*) Deel I. bl. 217

welk huis in den jare 1732 nog aanwezig was. Daar hij rijk, of althans met middelen bedeeld was, kon hij zich vrij overgeven aan die oefeningen en overdenkingen, in welke hij bij uitnemendheid zijn vermaak ftelde.

Bijzonder behagen fchepte hij in dat gedeelte der Natuurkunde, hetwelk louter *practicaal* is, enkel door het *paradoxe* treft, en een fchijn van wonderbaar vermogen werpt op den perfoon van den uitvinder of vertooner; kunften, inrigtingen en voorftellingen, die, hetzij ze de oogen al of niet begoochelen, de verfchijnfelen openbaren, maar de oorzaken verbergen, en bij de Franfchen, onder den naam van *Physique amusante*, zeer juist onderfcheiden worden van naauwkeurige onderzoekingen, die tot uitbreiding dienen vao grondige en nuttige kennis. Bijna al wat aan DREBBEL wordt toegefchreven, is van den eerftgenoemden aard. Hierdoor verklaart zich, naar mijn inzien, misfchien de reden, waarom hij hier te Lande in die dagen geen grooten opgang heeft gemaakt; zulke befpiegelingen en uitvindingen toch, meer tot vermaak dan tot nut ftrekkende, ftrookten weinig met den ernftigen geest onzer toenmalige landgenooten. Bij de opkomst van ons Gemeenebest, in die

moeijelijke tijden, kon niets dan door bondigheid en wezenlijke waarde zich aanbevelen. Had DREBBEL zich toegelegd op de ontdekking of volmaking van zulke takken der Natuurkunde, die op de welvaart van het Vaderland invloed konden hebben, of ten minste deze edele Wetenschap in hare waarde deden aanfchouwen, voorzeker zoude de Regering des Lands, aan wier hoofd MAURITS stond, die tot Leermeester en vriend had den grooten STEVIN, zich zijne kennis op eenigerhande wijze ten nutte hebben gemaakt. Nu schijnt deze beneden hunne aandacht geweest te zijn. Wie weet hoe veel dit hebbe toegebracht, om hem té nopen zich naar elders te begeven, waar de fortuin hem te dezen aanzien vriendelijker toeloonkte?

Hoe dit zij, DREBBEL bleef te *Alkmaar* niet langer dan tot den jare 1604, en vertrok toen naar het Hof van JACOBUS DEN EERSTEN, Koning van *Engeland*,

Het zwak en kleingeestig karakter van dezen Vorst, zijne waanwijsheid, en verkeerde eerezucht, om, als Koning, den naam van Geleerde en Fraai Vernuft te bekomen, zijn uit de geschiedenis te wel bekend, dan dat het noodig zijn zoude hiervan voorbeelden bij te brengen. Men

weet, hoe HENDRIK DE GROOTE, zoo geheel zijn tegenbeeld, hem om deze reden gewoonlijk met den spotnaam van *Maitre Jacques* beftempelde. Tot zulk eenen Vorst nam DREBBEL zijne toevlugt. Daarom verliet hij deze vrije gewesten, in een tijd, toen al wat fchoon en groot was, heerlijk begon uit te blinken. Mag men op het berigt aangaande zijnen rijkdom eenigen ftaat maken, zoo deed hij dit niet uit noodzakelijkheid, maar uit verkiezing. Wie kan, bij deze overdenking, eene foort van weerzin tegen hem bedwingen? Maar wie gevoelt tevens niet, hoe zeer hierdoor het vermoeden wordt verhoogd, dat het hem voornamelijk om te fchitteren zij te doen geweest? DREBBEL beval zich in de gunst van Koning JACOB aan, door de Opdragt en algemeene befchrijving van een door hem uitgevonden *perpetuum mobile*. Hij noemt zich in die Opdragt *onderzaat* van den Koning, zoodat hij dit ftuk eerst in *Engeland* moet hebben opgefteld, ten minfte openbaar gemaakt. Hy getuigt verder, dat hij noch de Engelfche, noch de Latijnfche taal genoegzaam verflond, om zijne meening volkomen uit te drukken, dat hij daarom zijn ftuk in het *Duitsch* had gefchreven en van woord tot woord laten over-

zetten. DREBBEL werd van den Koning met een jaargeld begiftigd.

Het *perpetuum mobile*, zoo even genoemd, moet niet alleen in *Engeland*, maar ook elders groot opzien verwekt hebben. Het gerucht hiervan kwam ook tot Keizer RUDOLPH DEN TWEEDEN, die te *Praag* zijne hofhouding hield. Men weet, dat deze Vorst veel behagen fchepte in Wis-, Natuur- en Scheikundige befpiegelingen, en de Geleerden in die vakken van Wetenfchap bijzonder begunftigde. Geen wonder dus, dat hij eenen man als DREBBEL nader wilde leeren kennen. Daarbij kwam, dat hij wilde beproeven of er van deszelfs uitgevonden werktuig ook eenig nut te trekken ware voor de Boheemfche bergwerken. Kortom, hij gaf last, dat men den Kunftenaar DREBBEL, zoude uitnoodigen om tot hem te komen.

Deze uitnoodiging ftreelde de eigenliefde van DREBBEL. Hij voldeed, buiten twijfel met toeftemming van JACOBUS, aan dezelve. De fortuin evenwel was hem te *Praag* niet zeer gunftig. Hij fleet aldaar een geruimen tijd in de gevangenis. Eenigen willen, dat dit lot hem ten deele viel op vermoeden van ketterij; anderen geven voor oorzaak, dat de Keizer aan

DREBBEL het geheim van deszelfs uitvindingen wilde afperfen; doch men komt misfchien het naast aan de waarheid, wanneer men de ontevredenheid des Keizers toefchrijft aan teleurgefelde verwachting omtrent de groote diensten, welke hij van DREBBELS uitvinding, te bovengemelden einde, meende te verwerven. Keizer RUDOLPH was geen onkundig man, die zich door ijdele herfenfchimmen liet verblinden. Hij was daartoe buitendien te veel met echte Geleerden omringd. Tot deze behoorde de beroemde KEPLER, die blijkbaar met de uitvinding van DREBBEL den fpot dreef, zoo als ftraks nader uit eenen brief van dien Geleerde, in den jare 1607, aan den Vorst AUGUST VAN ANHALT gefchreven, zal komen te blijken. DREBBEL verkreeg zijne vrijheid; doch het blijkt niet, dat hij bij RUDOLPH, die in 1612 overleed , of bij zijnen opvolger MATTHIAS, eenige achting genoten hebbe. Dat hij ook bij de Geleerden aldaar niet zeer gezien moet zijn geweest, valt hieruit op te maken, dat KEPLER in de menigvuldige brieven, welke hij tufchen 1607 en 1620 heeft gefchreven, wanneer men den even gemelden brief uitzondert , nergens met een enkel woord van hem gewag maakt. Bovendien is het ten hoogfte

waarfchijnlijk , dat hij zich weldra naar *Engeleend* zal terug begeven hebben. Zeker was hij aldaar, blijkens den aangehaalden brief van BORREL, in den jare 1619, en toen Koning JACOB voor Wiskunftenaar dienende.

Allen , die levensbijzonderheden van DREBBEL hebben medegedeeld, verhalen, dat, toen FERDINAND DE TWEEDE aan het Rijksbewind geraakte, deze Vorst DREBBEL tot Leermeeester bij zijnen zoon verkoos, welken post hij met zoo veel goedkeuring waarnam, dat hij, uit erkentenis, met den titel van *Raad* werd befchonken. Na het voorgevallene met RUDOLPH komt dit wonderbaar voor. Bovendien worden door ADELUNG twee bijzonderheden aangehaald, die dit wel niet tegenfpreden of onwaarfchijnlijk maken, doch moeijeijk met dit verhaal zijn overeen te brengen. Keizer FERMNAND, namelijk was zeer onverdraagzaam in den Godsdienst, en volgde grootendeels de leiding der Jezuiten; hij kon dus de opvoeding van zijnen zoon niet wel toevertrouwen dan aan iemand, die de Roomfche leer omhelsde, hetgene evenwel nergens van DREBBEL wordt gezegd. Daarenboven hield de Keizer zijne hofhouding te *Weenen*, terwijl DREBBEL zich in den jare 1610 te *Praag* bevond.

Dit laatfte fchijnt aan geene tegenfpraak onderhevig te zijn, omdat het allerwegen en in bijzonderheden wordt vermeld. Toen de ftad, in 1620, door FREDERIK DEN VIJFDEN, Keurvorst van den *Palts*, werd ingenomen, werd DREBBEL van zijne goederen beroofd en in de gevangenis geworpen; doch vervolgens losgelaten op voorfpraak van zijnen befchermheer JACOBUS, fchoonvader van dezen Keurvorst, waartoe, zoo als fommigen meenen, ook de Staten dezer gewesten hebben medegewerkt.

Uit den meermaals genoemden brief van BOREEL blijkt, dat DREBBEL in den jare 1620 te *Middelburg* is geweest, tegelijk met of kort na ADRIAAN METIUS, en daar verrekijkers heeft gekocht van den uitvinder, ZACHARIAS JANSEN.

In den jare 1625 vinden wij hem weder te *Londen*, waar hij een' brief fchreef aan IJS-BRAND VAN Rietwijk, te *Alkmaar*, die ten deele is bewaard gebleven, en welken wij ftraks zullen aanhalen.

In zeker *Duitsch Werk*, getiteld *Beiträge zu dem Weltlaufe der Gelehrten*, worden eenige bijzonderheden wegens DREBBEL aangetroffen, die den vervaardiger waren medegedeeld door LEEUWENHOEK, wiens vader den

perfoon van DREBBEL, zoowel in *Holland* als in *Engeland*, zeer goed had gekend. Naar de getuigenis van dezen, werd hij in beide Landen weinig geacht. In *Engeland* leefde hij in zeer middelmatige omftandigheden, doch bezat eenen onverdragelijken hoogmoed. Hij had eene dochter, die meer dan eens ten huwelijk werd gevraagd, maar niemand was hem rijk of voornaam genoeg. Eindelijk huwde zij, reeds in jaren gevorderd, met Doctor KUFLAER, die met haar nog in den jare 1662, op een dorp niet verre van *Londen*, leefde.

DREBBEL ftierf te *Londen* in het jaar 1634, den ouderdom van twee en zestig jaren bereikt hebbende.

SCHRIFTEN VAN D R E B B E L.

Mij zijn twee verfchillende uitgaven der Werken van DREBBEL voorgekomen.

De eeerfte, welke in den jare 1621 in het licht is verfchenen te *Rotterdam*, bij PIETER JANSZ, beflaat met de aanhangende ftukken 64 bladzijden, in klein 8e, en voert dezen titel: *Een kort tractaet van de NATUERE DER ELEMENTEN, ende hoe zy veroorfaec-*

ken den Wint, Regen, Blixem, Donder, ende waeromme dienftich zyn. Gedaen door CORNELIS DREBBEL. Hieronder bevindt zich in houtfnede één duidelijk afbeeldfel van den Schrijver, met dit omfchrift : CORNELIUS DREBBEL ALCMARENSIS.

Het Werk wordt geopend door eene Voorrede, waarin de Schrijver betuigt, dat hij zijn *tractaet* eeniglijk ten nutte van den lezer, niet om voor zich zelven eere te verwerven, heeft gefchreven, vermits hem de ijdelheid van allen roem bekend was. Wat verder geeft de Schrijver de reden op, welke hem tot het onderzoek van de werken der Natuur had aangeftoord, te weten, de zucht om God te kennen uit zijne fchepfelen. Hij onderzocht daarom de elementen, die hem leerden „ de „ natuyre der aerden, welker cristalijnen geest „ hy zag als een nevel, haer geverwde ziele „ gelyk bloedt, haer ftandvastich ligchaam als „ een cristael." Thans gaat hij over tot eene redenering, die meer Theologisch of Metaphysisch dan Natuurkundig is. Hij fpreekt daarin ook van zich zelven, berigtende, dat hij zijne denkbeelden niet uit oude Schrijvers had geput, en niemand daarover had gelezen; dat hij van de Nature had ontvangen hetgene hy

gaf, en dat dit voor velen verborgen was". Hij eindigt zijne Voorrede met de opgave der flotfom van hetgene verder, door hem zal worden ontwikkeld, en hierop nederkomt: „ dat „ de aerde niet foo fimplex is als vyer, „ lucht ende water, maer is het onreyn ende „ overblyffel: want wy volkomelyck vier ele- „ mentale natuyren vinden in de aerde, ende „ alle haer fchepfelen. Vyer, Water, Lucht „ fyn dienaars van de aerde; t Vyer werckt „ in de lucht, lucht in t water, t water in „ aerde, die bevochtighende op behoeflycke „ plaetfen."

Na deze Voorrede volgen elf Hoofdftukken, waarin het zoo even gefelde wordt uiteen gezet. Het zoude nutteloos zijn, deze achtervolgens te ontleden : zij zijn op de leest der Voorrede gefchoeid, en bevatten weinig gezonde denkbeelden. Alles is gevestigd op of ftaat ten minfte in verband met de volgende befchouwing van den oorfprong en de werking der elementen. Bij de fchepping heeft God, uit den mengelklomp van alle dingen, nadat Hij dezen eerst had voortgebracht, „ gefcheyden „ het alderfubtylfte, t welk is geworden het „ element des vyers, ende fyn plaets ghenomen int aller-opperfte, vervullende de on-

„ eyndelycke wydde, ende omvanghende alle
 „ heerlyckheydt des Heeren , want alles wat
 „ t lichtfte is rijst opwaerds. Daer nae Godt
 „ wederom het alderfubtylfte ende lichtfte hier-
 „ van ghefcheyden hebbende, is gheworden
 „ het element des Luchts, ende fyn plaets
 „ genomen neffens het fubtylfte. Doen wiert
 „ het ghetemperde vochtich ende grof. Alfoo
 „ heeft Godt wederom het fubtylfte ende
 „ vochtichfte ghefcheyden van het over-gheble-
 „ ven, ende is gheworden water ende aerde,
 „ welcke water den gantfchen aerdtbodem be-
 „ deckte, ghelyck ook doet het vyer de lucht,
 „ de lucht het water enz."

Hoe nu werken deze elementen op elkan-
 der?

„ Aenfiet," zegt de Schrijver, bl. 13,
 „ het element des vyers, hoe het voor eerst
 „ die lucht verklaert, ende ghelyck maect de
 „ klaerheydt fynder klaerheydt. Alfoo die
 „ volkomentlyck verlichtende van alle duyster-
 „ nisfen, ende maect openbaer, wat in hem
 „ voor duysternisfe verborghen was, ende
 „ reynight hem van alle vaporeufe vochtig-
 „ heydt, ende van alle aerdtfche roocken.
 „ Hy fubtilifeert die lucht van alle grovig-
 „ heydt, ende doet hem alle folida doordrin-
 „ ghen. In fomma t vyer maect de lucht

„ in allen hem ghelyck, alfoo dat gheen on-
 „ derfcheyt tusfchen hen beyden is." (Bl. 15.)
 „ ghelyck het vyer werckt in die lucht, alfoo
 „ werckt'et oock in water ende aerde." (Bl. 18.)
 „ ghelyck de dry elementen doot fyn zonder
 „ het vyer, alfoo is oock t vyer doot zonder
 „ die elementen." (Bl. 19.) „ ghelyck het
 „ vyer het leven is, ende leeft in de lucht,
 „ alfoo leeft oock die lucht in t vyer, ghe-
 „ lyck oock het water in die aerde, ende die
 „ aerde in t water, t water in t lucht etc.
 „ Het vier reynight die lucht, die lucht het
 „ water, t water de aerde, ende elck maeckt
 „ d'ander door t vyer ghelyck de klaerheydt
 „ fynder klaerheydt." (Bl. 19.) „ ghelyck het
 „ vyer alle dinghen fubtilifeert, alfoo ter con-
 „ trarie de koude, fynde t vyers tegendeel,
 „ alles vergroft." (Bl. 20.) „ het vyer wordt
 „ verandert in de ghedaente des luchts, die
 „ lucht in de ghedaente des waters, en het
 „ water in de ghedaente der aerde." (Bl. 36.)
 „ in t kort, t vyer is een fubtyle lucht, die
 „ lucht een fubtyl water, t water een fubtyl
 „ aerde, ende d'aerde een grof vyer."
 Achter dit Werk nu vindt men eenen brief
 van GERRIT PIETERZ SCHAGEN aan ARIAAN THO-
 NISZ fprekende over de hooge verdienften van

CORNELIS JACOBSZ DREBBEL, in het uitvinden der *eeuwige beweging*, en dienende ter openbaarmaking van de *Dedicatie* of toeëigening van deze uitvinding, door den maker, aan den Koning van *Groot-Brittangien*. Hoe veel de opfteller van den brief met DREBBELS uitvinding opgehad hebbe, blijkt uit deze woorden:
 „ Daarom moghen wy den Almachtighen Godt
 „ door Jefum Christum wel hooghlyck danken,
 „ dat foodanigen vondt (die alle natuerlycke wonderen overtreft) in onfen tyd aan den dach komt: ja dat meer is , uit deze ftad *Alckmaer* gefproten is."

Wij zullen op deze *Dedicatie*, als den grondflag van DREBBELS eeuwigdurende beweging bevattende , nader moeten terugkomen. Thans zullen wij ons nog een oogenblik bepalen bij een derde ftuk van DREBBEL , over de *quinta essentia*.

Dit komt niet in deze uitgave voor, maar in eene andere, welke te *Amfterdam*, bij SAMUEL LAMSVELD, in den jare 1732, is in het licht verfchenen, en waarbij een kort Levensberigt van DREBBEL gevoegd is. Wij vergevoegen ons met den aanvang mede te deelen, dus luidende:

„ De quintessentia is een eeuwig onveranderlijk onverbrandelijk, gelijk de Hemel onoverwinnelijk en in alle elementen

„ een volkomen ding, feervol warmte, droog-
 „ te, koude en vocht, dat het fchier onge-
 „ loofelijk is. Dan wanneer warmte van noo-
 „ den is, fo geeft zij dezelve, alfo dat men,
 „ (t welk zeer wonderlijk is) zijn koude niet
 „ bemerkt: alfo ook geene warmte als men die
 „ geeft aan fulke, die verkoeling begeeren:
 „ maar waar vochtigheid ontbreekt geeft zij
 „ dezelve overvloedig, en nochtans verfchijnt
 „ geen droogte, en zoo gaat het ook *met*
 „ d'andere qualiteiten der Elementen: derhalve
 „ is het ook een fouvereine remedie voor alle
 „ krankheden."

Zonder in verdere ontwikkeling te treden, meen ik nu, na de aanhaling der bovenftaande plaatfen, en de verdere inzage van DREBBELS Gefchriften, op goeden grond te mogen vaststellen het navolgende:

1^e Dat de gedrukte Schriften van DREBBEL geene wetenfchappelijke waarde hebben , en nooit in eenig opzigt tot den opbouw der Natuurkunde kunnen hebben medegewerkt.

2^e Dat DREBBEL in dezelve evenmin eenen Wiskundigen denktrant, als bondige Geleerdheid heeft aan den dag gelegd,

Er fchiet over te fpreken over de *uitvindingen* , die, hetzij te regt of ten onregte, aan hem zijn of worden toegefchreven.

UITVINDINGEN VAN D R E B B E L.

Ik heb, zoo veel in mijn vermogen was , getracht onderzoek te doen naar de ware gefeldheid der uitvindingen, die aan DREBBEL worden toegefchreven. Ik kan echter niet zeggen , daarin naar wensch geflaagd te zijn. Er beftaat eene voornamere reden, die zulks bijna onmogelijk maakt, en, naar mijn oordeel, het ftrengft en naauwkeurigft onderzoek in dezen altijd zal te leur ftellen. DREBBEL , namelijk, was zeer geheim met zijne uitvindingen. Hij befchreef of vertoonde eeniglijk de uitwerkfelen , doch *de* oorzaak derzelve hield hij voor zich. Zoo blijkt het uit eene plaats van den beroemden BOYLE welke wij ftuks in haar geheel zullen aanhalen, dat DREBBEL de zamenftelling van zeker vocht, hetwelk hij bezigde om de lucht te zuiveren, flechts aan eenen enkelen perfoon had openbaar gemaakt. In zulk een ftaat van zaken fchiet er niet anders over dan de uitvindingen, van DREBBEL bloot op te geven, en wel, zoo veel dit gefchieden kan, met de eigene woorden van hem, of van diegenen, welke dezelve het eerst hebben medegedeeld.

Er gaan eenige uitvindingen op den naam

van DREBBEL , waaromtrent het twijfelachtig is, of zij inderdaad van hem haren oorsprong ontleenen. Over deze vind ik mij verplicht in de eerste plaats te handelen.

Men verhaalt van hem de volgende bijzonderheden :

1^e Dat hij in staat was eene zeer groote kunstkoude te verwekken. Hij nam , zegt men, op verzoek des Konings, hiervan eens de proef in de Zaal van *Westmunfter*, daar hij, op een zomerfchen dag, eene zoo felle koude deed ontftaan, dat de Koning en de hovelingen, welke hem verzelden, genoodzaakt waren zich van daar te begeven.

2^e Dat hij zeer spoedig waterputten en poelen wist uit te droogen, door met bijzondere werktuigen eene groote menigte water tevens om hoog te brengen.

3^e Dat hij, midden in den winter, eenden en hoenderëijeren deed uitbroeijen, zonder dat zij van vogels gedekt werden.

4^e Dat hij een glas vervaardigde in zulker voege, dat het het licht eener kaarfe, aan het ander einde eener groote zaal geplaatst, tot zich trok, en licht genoeg van zich gaf, om bij hetzelfde met gemak te kunnen lezen.

5^e Dat hij eene foort van vlakken fpiegel maakte, welke het voorwerp, hetwelk voor denzelven werd gehouden, zevenmaal terugkaatfte, zoodat, wanneer men zich daarin fpiegelde, er zeven aangezjgten gezien werden.

6^e Dat hij brillen fleep, waardoor men bij nacht konde zien.

Al deze en misfchien meer andere foortgelijke kunstbewerkingen en uitvindingen, die mijn geheugen of mijner nafporing ontglipt zijn , worden bij onderfcheidene Schrijvers aan DREBBEL toegekend. Daar zij echter meer bij overlevering zijn verfpread , dan bij gefchifte openbaar gemaakt, blijft men omtrent derzelve waren aard geheel in het onzekere. Eenige van dezelve laten zich gereedelijk giften, en het komt, ter beoordeeling van DREBBELS verdienfte, er flechts op aan te weten, of hij de uitvinder, dan wel de vertoonner van dezelve zij geweest.

Men kan niet te omzigtig zijn met eene vlek te werpen op de nagedachtenis van een' man, die roem heeft verworven. Die roem toch fteunt, zoo niet altijd, echter meestal op eenige wezenlijke verdienfte, al is het ook dat deze verre beneden de openbare meening zich bevinde. Maar zoo verre men DREBBEL

uit zijne Schriften mag beoordeelen, ftrookt het wel eenigermate met zijn karakter, door een geheimzinnig ftilzwijgen zich iets toe te eigenen, hetgene aan anderen toebehoort. Op een man, dien het om waarheid en wetenschap te doen is, kan zulk een vermoeden niet vallen, maar wel op iemand, die met zijne kennis pronkt, en het wezenlijke daarvan in zijnen boezem befluit. Ik wil DREBBEL van zulk eene onedelmoedigheid niet dadelijk befchuldigen; maar eenigen fchijn van dezelve kan hij niet ontgaan, ten aanzien der uitvinding van de *Microscopen* en *Verrekijkers*. Daar een man, als de Heer VON ZACH, zegt, (*) dat DREBBEL zich onbefchaamd op deze en andere uitvindingen, die de zijne niet waren, beroemde, mag ik dit punt niet geheel on-aangeroerd laten.

Het blijkt uit echte getuigenisfen, onder anderen uit den boven aangehaalden brief van BOREEL aan BORELLUS, dat zekere HANS, met zijn zoon ZACHARIAS, beiden woonachtig te *Middelburg*, omftreeks den jare 1590, Ver-grootglazen hebben uitgevonden, en twee van

(*) Zie *Handbuch der Erfindungen* von GABR. CHRIST. BENJ. BUSCH, op het woord *Fernglas*,

dezelve, door hen vervaardigd, ten gefchenke hebben gegeven, het eene aan Prins MAURITS, en het andere aan ALBERT, Aartshertog van *Oostenrijk*, Gouverneur Generaal der *Spaanfche Nederlanden*. Het blijkt verder, dat deze Aartshertog het Vergrootglas, dat hij had gekregen, gefchonken heeft aan DREBBEL, welk laatfte BOREEL zelf bij dezen Kunftenaar heeft gezien en naauwkeurig befchrijft.

„ Het was," zegt BOREEL, „ bijna één en
 „ een half voet lang, hebbende eene buis
 „ van verguld koper, breed twee vingeren
 „ middellijns, rustende op drie koperen dol-
 „ fijnen, daaraan vast, ftaande op eene fchijf
 „ van ebbenhout, en zagen wij daar door
 „ eenige kleine ziertjes, welke eene verwon-
 „ derlijke grootte vertoonden." „ Lang daar
 „ na," dus vervolgt BOREEL, „ te weten in
 „ 't jaar 1610, zijn van hen (te weten ZACHA-
 „ RIAS JANS en zijn' vader) door geftradig
 „ onderzoek ook te *Middelburg* uitgevonden
 „ lange Verrekijkers, waardoor we de maan
 „ de andere planeten, ftarren en geftarnten
 „ befchouwen." Hij getuigt verder, hetgene
 mede bevestigd wordt door eene verklaring
 van de Regering der ftad *Middelburg*, dat,
 in den jare 1620, DREBBEL een' of meer Ver-

rekijkers bij den zoo even genoemden Kunfte-
naar heeft gekocht.

Hoe het nu gekomen zij, dat DREBBEL voor
den uitvinder van beide deze werktuigen zij ge-
houden, valt moeilijk te bepalen; maar het is
buiten twijfel, dat dit werkelijk en wel vrij al-
gemeen heeft plaats gehad. Ten aanzien
der *Microscopen* blijkt zulks uit eene plaats van
CHR. HUIJGHENS (*), waar hij zegt, dat hij van
ooggetuigen had vernomen, dat zij bij DREBBEL
in *Engeland*, in den jare 1621, *Microscopen*
hadden gezien, en die aldaar voor den uitvinder
van dezelve werd gehouden. Met betrekking tot
de *Microscopen* en *Verrekijkers* beide leert
men dit uit het volgende gedeelte eens briefs ,
gefchreven door PEIRESC , te *Parijs* , den
21ften December 1622, aan G. CAMBDEN, te
Londen:

„ On nous raconte ici de grandes
„ merveilles des inventions de Sieur CORNE-
„ LIUS DRUBELSIUS, *Alcmariensis*, qui est au
„ service du Roy de la *Grand Bretagne* ,
„ resident en une maison pres de *Londres* ,
„ entre autres d'un bateau couvert, qui va
„ entre deux eaux, d'un globe de verre, dans
„ lequel il fait représenter le flux et reflux

(*) *Dioptr, et Opusc. Posth*, Lugd. Bat. 1703, pag. 221.

„ de la mer, par un mouvement perpetuel
 „ réglé comme le flux naturel de la mer, et
 „ d'une *lunette* qui fait lire de l'écriture de
 „ plus loin qu'une lieue. Je vous supplie
 „ de m'écrire un mot de la vérité de chacune
 „ de ces inventions. Nous avons bien vu ici
 „ de ses petites lunettes, qui font voir des
 „ cirons et des mistes gros comme des mou-
 „ ches (*microscopes*), mais je voudrais bien
 „ être assuré de ce qu'il y a de vrai tou-
 „ chant ces autres inventions."

Vrij algemeen, ja bij velen zonder tegen-
 spraak, als eene zaak die beflist is, wordt
 DREBBEL vereerd als uitvinder van den *Ther-*
момeter. Zoo deze eer hem werkelijk toe-
 kome, en hij dit werktuig met overleg hebbe
 uitgedacht, komt hem de dankzegging der
 nakomelingfchap toe. Ik betuig geene reden
 te hebben, om deze uitvinding aan DREBBEL, op
 goede gronden, te ontzeggen, maar wel om
 dezelve in twijfel te trekken, en niets zal
 mij aangener zijn, dan daarin van dwaling
 overtuigd te worden. Zie hier mijn gevoelen.

In den jare 1662 bezocht de Reiziger
 MONCONNYS den fchoonzoon van DREBBEL, die
 hem wonderbare daden van zijnen fchoonva-
 der verhaalde. MONCONNYS noemt deze op,

doch maakt met geen enkel woord gewag van den *Thermometer*. Ik heb nagefpoord de reden, waarom zoo vele Schrijvers, terwijl de eene den anderen nafchrijft, DREBBEL voor den uitvinder van dit werktuig houden. Ik heb gevonden , dat alles fteunt op de getuigenis van DALENCÉ, in zijn Werk, getiteld : *Verhandeling over de Barometers, Thermometers en Notiometers*, te *Amsterdam* gedrukt in het jaar 1688, en dus ruim vijftig jaren, na den dood van DREBBEL. Ik erken, dat zulk eene getuigenis eenige opmerking verdient, maar zij is door geen enkel bewijs geftaafd. Wil men, dat eenige overlevering tot grondflag van dezelve verftrekt hebbe, zoo vraag ik, waarom dan beroemde mannen de uitvinding van den *Thermometer* aan andere Natuurkundigen hebben toegekend?

Ik zal niet fpreken van hetgene zekere FLUD of a FLUCTIBUS, in zijn Werk, getiteld: *Philosophia Masayca*, uitgekomen in den jare 1638, verhaalt, te weten, dat hij in een handfchrift, toen reeds vijf honderd jaar oud, de afbeelding had gevonden van een werktuig, geheel overeenkomende met den *Thermometer*, zoo als deze geacht werd door DREBBEL te zijn uitgevonden. Immers, zoo dit verhaal al

met de waarheid overeenfemme, verdient het evenwel geen volkomen geloof, omdat genoemde Schrijver geen genoegzaam berigt van dit handfchrift heeft gegeven. Anderen, zoo als MALPIGHI en BORELLI, houden SANCTORIUS voor den uitvinder van den *Thermometer*. MUSSCHENBROEK wederfpreekt dit, in eenen brief aan HENNERT, gefchreven omftreeks het midden der vorige eeuw, en geeft aan DREBBEL ganfchelijk de eer der ontdekking, maar hij doet dit op zeer zwakke gronden. „ Car," zegt hij, „ son thermomètre a été connu dans la Hollande il y a 120 ans, et j'en ai vu moi-même d'exécutés par le célèbre artiste NATHANAEL EVANS, qui vivoit à peu pres dans le même tems, enz." Wanneer men toch nagaat, dat SANCTORIUS en DREBBEL in denzelfden tijd hebben geleefd, zie ik niet, waarom EVANS niet eveneens in *Holland Thermometers* zoude hebben kunnen vervaardigen, indien zij van den eerstgenoemden afftamden, daar in beide gevallen de uitvinding buiten 's Lands moet zijn gefchied. VIVIANI fchrijft den *Thermometer* toe aan GALILEI; FÜLGENZIUS aan PAUL SARPI; DUHAMEL aan BOYLE; STURMIUS en LANA aan een' Groothertog van *Toskanen*.

Hóe dit zijn moge, ik houde, tot beter onder-
 rigt, het wel voor mogelijk, maar niet voor
 zeer waarfchijnlijk, veelmin zeker, dat DREBBEL
 de uitvinder van dit werktuig zoude zijn geweest.
 Iets anders is de uitvinding der fcharlaken-
 verw, beftaande in de vermenging der tinc-
 tuur van cochenille met eene oplosfing van tin
 in fterkwater. Ik vind de uitvinding hiervan
 aan DREBBEL toegeëigend bij BECMAN : *Bei-
 trage zur Gefchichte der Erfindungen*. Vol-
 gens het berigt , door dezefl ingewonnen,
 hetwelk echter bloot op de mondelinge mede-
 deeling van den Verwer KUHLENKAMP, te
Bremen, berust, zou DREBBEL daartoe geko-
 men zijn op deze wijze. Hij had een extract
 van cochenille voor zijn venfter ftaan, om
 daarmede *Thermometers* te vullen , waarin
 bij toeval door een gebroken glas fterkwater viel.
 Terftond zag hij de kleur der coche-
 nille in eene hoogroode veranderen. Bij na-
 der onderzoek bleek , dat het tin , hetwelk
 aan de venfterglazen zich bevond, door het
 fterkwater was opgelost, en tot oorzaak der
 kleurverwifeling had verftrekt. Deze ontdek-
 king zoude DREBBEL medegedeeld hebben aan
 KUFLAER , Verwer te *Leyden*, die nader-
 hand zijn fchoonzoon zoude zijn geworden,

door wien zij tot volkomenheid zoude zijn gebragt, en de genoemde kleur den naam van *color kuflerianus* bekomen hebben.

Zonderling moet het voorkomen, dat hier gewag gemaakt wordt van eenen fchoonzoon van DREBBEL, van denzelfden naam als die, welke op een dorp, niet verre van *Londen*, Doctor was. Deze. zwaarigheid wordt opgelost door de opmerking, dat twee dochters van DREBBEL met twee Heeren KUFELAER of KUF-LAER waren gehuwd, waarvan ik echter geene bevestiging heb aangetroffen.

Wij komen nu tot die uitvindingen van DREBBEL, waarvan door hem zelve, of door anderen, eenigzins breedvoeriger wordt gewag gemaakt.

In de eerste plaats vordert hier onze overweging zijne uitvinding van het *primum mobile*, of de *eeuwigdurende beweging*. DREBBEL heeft dezelve, in zijne *Dedicatie* aan Koning JACOB, met deze woorden beschreven:

„Tot bewys," zegt DREBBEL, „dat verfta „die oorfaec van t *primum mobile* : fo „maeck een klood, die hem eeuwelyck be- „weghen can, nae den loop des hemels alle „24 uren eens rontom, of fo veel malen „meer als van nooden. Alfo dat in duyfent

„jaer niet eens falieren wil, ons wyfende
 „jaren , maenden , dagen , uren, den loop
 „van fon, van maen, van alle planeten en
 „fterren , wiens loop den mensch bekent.
 „Alfoo oock maack allerley Infrumenten, die
 „eetwelyck fpelen op haer tyt en in fumma
 „wat voor een tyt gemaect kan werden,
 „door dalent ghewicht, of door fpringhvee-
 „ren, door loopende wateren, door wint,
 „oft door vyer, dat kan ghemaect worden
 „door defe kennis, voor eeuwelyc. Maer
 „die costen alleen fyn die oorfaeck , dattet
 „onprofytelyck, om te gebruycken voor groot
 „gewelt. En voorder tot bewys, hoe ver-
 „fta, waerom die dinghen opwaerts ryfen,
 „oft nederwaerts dalen, oft door wat oor-
 „faeck de aerde in t midden van t water,
 „en het water in t midden van de lucht
 „gedragen werden, foo hangh alfoo in
 „een befloten glas , de aerde in t midden
 „van t water, en het water in t midden
 „van de lucht, en de lucht in t midden
 „van t vier, den een den anderen omvangen-
 „de, en haer felven foo ront makende, als
 „eenigh dingh op die weerelt, feer wonder-
 „lyck en ghenoechlyck om sien. Oft ter
 „contrarie, hang die lucht in t midden van

„t water, foo ront als een kloot, en het
 „water in t midden van dé aerde, den een
 „den anderen omvangende, gelyck wy sien
 „doen de lucht den aerdbodem. En maec
 „aldus hoog als laeg, laegh als hoog, het
 „licht als zwaer, het zwaer als licht, en doe
 „het ftaende water opwaerts ryfen tot die
 „hoochde van thien, twintich, hondert oft
 „meer voeten. Voorts alfo verftae die oor-
 „faec des wints, maeck inftrumenten, die
 „gheweldelyck wint geven, en door die ken-
 „nis van ebbe en vloedt, maeck een Inftru-
 „ment dat eeuwélyck ebt en vloeyt, tus-
 „fchen nacht én dach tweemael hoog en laeg
 „wyfende door fcherp opmercken maenden,
 „uren en andere dingen meer. Gelyck, o Ko-
 „ningh , in dit tegenwoordige Inftrument
 „meugt sien én proeven , alle na lust, die
 „waérheydt van mijn fchryven. Dit is een
 „twyghken van deft eeuwigh - beweghenden
 „boom, gëgriffet op de ware kennis der
 „elementen, een wit van alle onderfoeckers
 „der dingen, tot éeuwiger ghedachtenis voor
 „den genen fo na komen fullen.."

Moeijelijk valt het , uit deze befchrijving
 eenig licht wegens de ware gefteeldheid van
 DREBBELS uitvinding te fcheppen. Al wat

men er uit kan opmaken beftaat hierin, dat dezelve eene foort van *planetarium* fchijnt geweest te zijn, waarbij eenige werktuigen waren gevoegd, om weer- lucht- en andere verfchijnfelen na te bootfen. Ik kan echter niet voorbij, te dezen aanzien, twee aanmerkingen in het midden te brengen,

De eerfte is deze, dat de uitvinding van het werktuig der *eeuwigdurende beweging* aan DREBBEL betwift wordt door GEERAARDT BRANDT, die dezelve toefchrijft aan PIETER JANSZON HOOFT. Deze was een der telgen uit het doorluchtig geflacht, waaruit de groote Drosfaard zijnen oorfprong nam. Hij vond yeel lust in het beoefenen der Natuurkunde; fchoon ik niet weet, dat hiervan eenige wezenlijke proeven zijn aan den dag gebragt, uit welke men zoude kunnen oordeelen, of de eernaam van *fchrander onderzoeker der Natuur*, welke hem door BRANDT wordt gegeven, hem inderdaad toekomt. Ik vind hem bij den Gefchiedfchrijver HOOFT meermaalen vermeld (*), doch weinige bijzonderheden van hem aangeteekend. Het blijkt ech-

(*) Onder anderen, *Ned. Hift.* B. XIII bl.566 *Brieven*, bl. 185, 193, 236, 283, 288, 309, 322. .

ter, dat hij veel gereisd, en lang vertoefd heeft aan het Hof van Keizer RUDOLPH, met wien hij in gemeenzame betrekking stond. VONDEL noemt hem, *Poëzy*, D. X. bl. 99 :

De vader, die natuur van lid tot lid ontleede,
De weerelt kende, en, in het Oostenrijfsche Hof,
By RUDOLF was gezien om zijne wijze rede,
En aangezocht, ten steun van 's Keizers staat en lof.

Van dezen nu zegt BRANDT, in het *Leven van HOOFT*, "bl. xix, „dat hij vinder was van dat „vermaarde werktuig der Eeuwige Bewe- „ghing, voordeezzen *t'onrecht* aan DREBBEL „van *Alkmaar* toegeschreeven." Geen enkel bewijs echter heeft hij tot staving van deze stelling aangevoerd. Misschien heeft BRANDT het oog gehad op een gelijkfoortig werktuig, door PIETER JANSZON HOOFT uitgedacht. Hoe dit zij, de bovengemelde *Dedicatie* van DREBBEL komt mij voor zoo geheel gesteld te zijn in zijnen eigenen geest; de *eeuwigdu- rende beweging*, daarin beschreven, staat in zulk een nauw verband met den persoon en de lotgevallen van DREBBEL, dat men zich geweld zoude moeten aandoen, om hem de eer der uitvinding, hoe groot of gering die dan ook zijn moge, te onttrekken. Ik moet

hierbij nog uitdrukkelijk aanhalen de volgende betuiging van DREBBEL, in zijne meergenoemde *Dedicatie*, bl. 60: „Verklare voor den „levendighen. Godt, dat noch die Schriften, „van de Ouden, noch eenighen mensch my de „minfte hulp hierin gedaen heeft: maar heb „dit alleen gevonden, door gheftadigh opmerc- „ken, in t onderfoecken van de Elementen." De tweede aanmerking betreft de waarde van de evengemelde uitvinding. Men kan uit de befchrijving van dezelve, door DREBBEL gegeven, niet grondig oordeelen; maar een beroemd Geleerde en tijdgenoot van DREBBEL heeft zijn gevoelen over dezelve openbaar gemaakt: ik bedoel den beroemden KEPLER, die, in eenen boven reeds door ons gedachten brief (*), het volgende fchrijft: „Quod ad DRUBLERUM Belgam attinet „Serenitatem tuam latere nolo, hodie a Caesaris Majestate quendam in *Angliam* ablegari, qui inter alia DRUBLERO etiam persuadere in mandatis habet, ut ad Caesaris Majestatem *Pragcam* se conferat. De inventionibus ejus ita judico, earum usum „haud magnum fore in rebus metallicis, „quod motum, elementorum et elementatorum

(*) Zie bl. 77.

„pro fundamento substenit. Ad priorem
„quod attinet, pro certo et explorato habeat
„Serenitas tua , plus eo effici non posse
„quam in iudicio meo super hac re litteris
„consignato innuo. Nam moveri est pati,
„patitur, quod vincitur, vincitur quod debi-
„lius, pondus ergo minus a majori. Quare
„in omni casu potentia fortior sit necesse est
„pondere minori. Neque eum in finem in-
„ventae sunt machinae hydraulicae, ut pon-
„dus producant vel augeant, ubi nullum pon-
„dus adest. Ex nihilo enim aliquid efficere
„soliis Dei est reservatum , sed omnium
„machinarum hic est scopus unicus, ut duo
„pondera, trahens et tractum, apte conjun-
„gant, omniaque ita disponant ut inde con-
„tinuus exurgat motus. Summa igitur ar-
„tium omnium perfectio in eo consistit ut
„totam potentiam aquae trahemis sine detri-
„mento ad aquam montanam dirigant, nul-
„lumque tempus feriendo perdant, minimam
„que aquae partem per se movendae machinae
„impendans. Hunc qui assequitur scopum
„artem in hoc genere ad summum perduxit
„fastigium. Jam si DRUBLERUS spiritus unum
„vel decem poterit conducere, qui nullius
„cibi et ponis indigi aquam montis exhau-

„riant, vel si creare poterit animam novam,
 „quae instrumenta ejus sine ponderibus alios-
 „que motus elementares moveat, et in motu
 „conservet, tunc mihi erit magnus Apollo.
 „Nollem autem hac de re vel duorum tantum
 „floreorum cum aliquo facere sponsionem."
 „Wat den Nederlander DREBBEL betreft,
 „ik wil voor Uwe Doorluchtigheid niet ver-
 „bergen, dat heden door Zijne Keizerlijke
 „Majesteit iemand naar *Engeland* wordt af-
 „gevaardigd , die onder anderen ook last
 „heeft, DREBBEL over te halen, om zich
 „naar Zijne Keizerlijke Majesteit te *Praag*
 „te begeven. Ten aanzien van deszelfs uit-
 „vindingen ben ik van gevoelen, dat derzel-
 „ver nut in de mijmverken niet zeer groot
 „zijn zal, omdat hij de beweging der ele-
 „menten tot grondflag legt. Uwe Doorluch-
 „tigheid mag het als zeker en buiten allen
 „twijfel ftellen, dat hierdoor niet meer kan
 „te weeg gebragt worden, dan ik in mijn
 „fchriftelijk gevoelen over deze zaak heb te
 „kennen gegeven. Immers, hetgene bewogen
 „wordt, verkeert in eenen lijdenden toeftand;
 „hetgene in eenen lijdenden toeftand verkeert,
 „wordt door iets anders overwonnen ; het-
 „gene overwonnen wordt, is noodwendig

„zwakker, en dit heeft werkelijk plaats bij een
 „minder gewigt, ten aanzien van een meer-
 „der. Weshalve in elk mogelijk geval de
 „magt, die de beweging veroorzaakt, groo-
 „ter zijn moet dan de last of het tegen wer-
 „kend gewigt. De waterloopkundige wecrk
 „tuigen toch zijn niet uitgevonden ten einde
 „een gewigt voort te brengen , of te ver-
 „meerderen, waar geen gewigt beftaat; want
 „uit niets iets te voorfchijn te brengen, ftaat in
 „de magt van God alleen; maar het eenig oog-
 „merk van alle werktuigen is, twee werken-
 „de krachten, die, welke beweegt, en die,
 „welke bewogen wordt, behoorlijk met elkan-
 „der te verbinden in dier voege, dat er eene
 „gedurige beweging uit geboren worde. Dé
 „grootfte volmaking der kunst is bij gevolg
 „hierin gelegen, dat het water, hetwelk als
 „oorzaak van beweging wordt aangewend,
 „met al zijn vermogen op het bergwater
 „werke , zulks onophoudelijk doe , zonder
 „eenig verlies van tijd , terwijl de minst
 „mogelijke hoeveelheid tot de beweging van
 „het werktuig worde gevorderd. Die dit
 „doel bereikt, heeft de kunst tot den top
 „van volkomenheid gevoerd. Indien nu
 „DREBBEL kans ziet om een of tien geesten

„te huren , die , zonder fpijs of drank te
 „behoeven , het bergwater uitputten , of in-
 „dien hij zich in ftaat bevindt, eene nieuwe
 „luchtvormige ftof te fcheppen , die zijne
 „werktuigen zonder gewigt in beweging
 „brenge en in beweging houde , dan zal ik
 „hem voor den Vorst van alle Kunftenaren
 „erkennen. Ik zoude echter niet gaarne eene
 „weddenfchap van flechts twee gulden hier
 „voor willen aangaan."

Eene andere uitvinding van DREBBEL, welke hij zelf heeft befchreven , was een *muzijk-instrument*. Hij geeft hiervan eene beknopte uitlegging in eenen brief, uit de gevangenis te *Praag* , aan Keizer RUDOLPH gefchreven , dus luidende:

„Vooreerst," zegt hij, „zullen de voor-
 „hangzels der klavecimbels , zoo dra de zon
 „fchijnt , zich van zelve openen , en de
 „fchoonfte miuijk zal zich laten hooren.
 „Doch , wanneer de zon ondergaat , of zich
 „achter eene wolk verbergt, zal de muzijk
 „ophouden, en de voorhangzelen van zelve
 „gefloten worden. Hier bij zal zich eene
 „bron bevinden , die onophoudelijk van
 „zelve met 2 ftralen zal fpringen, doch,
 „wanneer de zon fchijnt , zullen hondert

„en meer ftralen fpringen. Neptunus zal
 „met de seegodinnen en Tritons uit een
 „hol te voorfchijn komen, en zich in de
 „ftralen des waters wasfchen, zoo dra echter
 „de zon ophoudt te fchijnen , houden de
 „buizen op te loopen , en Neptunus begeeft
 „zich treurig wederom naar zijn hol, Bo-
 „vendien zal ook Phcebus uit de wolken ko-
 „men en op een wagen met vier paarden
 „zitten en fpelen. De paarden zullen door
 „de beweging hunner vleugelen in de lucht
 „zweven en den wagen voorttrekken, ja ook
 „de wielen van den wagen zullen zich in de
 „lucht omdraaijen. Zoo dra echter de zon
 „ophoudt te fchijnen , zal Phoebus zich we-
 „der achter de wolken verbergen. Op het
 „altaar van Neptunus zal een glas ftaan,
 „waarin alle 24 uren en bijna 40 minuten
 „water tot eenen bepaalden tijd tweemaal
 „rijst en daalt, zoodat het alle uren en de
 „vierde deelen daarvan ten naauwkeurigste
 „aanduide. Alle deze bewegingen zullen van
 „zelve plaats hebben, en wel door eene
 „eeuwigdurige beweging, waaraan men nim-
 „mer iets behoeft te helpen of te maken."

Ten derde moet ik herinneren eenen brief,
 door DREBBEL aan IJSBRAND VAN RIESTWIJK ge-

fchreven , mede met een enkel woord reeds door ons vermeld, in welken hij zijne optifche en katoptrifche uitvindingen befchrijft. Die briefftaat in de laatstgenoemde uitgave van DREBBELS Werken te lezen, en luidt aldus: „Ik zit alleen in mijn kamer openbaar, „doch niemand bij mij hebbende, zoo ver- „ander ik mij voor het oog des Aanfchouwers „van buiten de kamer; vooreerst in mijn „kleeding, in tegenwoordigheid van alle die „het aanfchouwen: nu word ik gekleed en „aangedaan met zwarte zijde, en een oogen- „blik daarna, ja zoo aanftonds en fpoedig „als iemand zonde kunnen denken, word ik „aangedaan met groene of roode zijde, ja ik „word bekleed met zijde van allerlei ko- „leur, die men bedenken mag, en dat niet „alleen, maar ik verwisfel mijn kleeding in „allerley foort van gewaad, en zijde van ve- „lerlei koleur, vlakken en bloemen doorwe- „ven. Nu heb ik een kleed aan met zilver „en met goud doorwerkt, nu blink ik in een „koninklijk gewaad, glinfterende van peerlen „en diamanten, en allerlei kostelijk gefteen- „te; maar een oogenblik daarna heb ik het „gewaad van een bedelaar aan, omzet mee „lappen van allerlei koleur en zeer mismaaft,

„daar ik in al dit doen niet anders dan één
 „kleed aan hebbe, dat ik niet af en legge,
 „Daarenboven zoo verander ik mij in de ge-
 „daante van een boom, zeer natuurlijk, en,
 „heel anders als iemand zoude vermoeden,
 „dewelke zijn takken en bladeren als door
 „eene natuurlijke beweging heen en weder
 „flaat, en niet alleen ecnderley, maar ook
 „allerley foorten van boomen, na dat het mij
 „gelieft. Daarna neem ik de gedaante van
 „allerlei gedierte aan, welke ik begeer, zoo
 „dat ik nu de gedaante van een leeuw, dan
 „van een beer, wolf of paard aanneme, na
 „dat ik het begeer. Ik doe ook zien, even
 „als of de aarde geopend wierde, en doe
 „dampen uit dezelve voortkomen , in de
 „gedaante van een wolke, en daarna zich
 „veranderende in zoodanige gedaante als ik
 „gebiede. Eerftelijk , zoo vertoon ik de
 „perfoon van ALEXANDER DE GROOTE , of
 „andere koningen en princen na mijn begeer-
 „te , en dat niet alleen , maar ik vertoon
 „ook menfchen , die in oude tijden geleefd
 „hebben, van 20 of 30 voeten hoog. Dezel-
 „ve doe ik uit de aarde voortkomen op een
 „wonderbare wijze , en met volmaakte leden
 „na proportie, in alles natuurlijk en levendig."

„N. B. Deze en andere wonderen doe ik
„voortkomen door een nooit bekende uitvin-
„ding, het welk ik door behulp van de
„optica hebbe bedacht, door welke weten-
„fchap veel wonderen en zeldzame zaken
„konnen voor den dag gebragt worden, het
„welk *te* lang zoude zijn om te verhalen.”
„UE. vriend : C. DREBBEL.”

Eindelijk, ten vierde, moet ik de getuige-
nis aanvoeren van een kundig Natouronder-
zoeker, den beroemden BOYLE, wegens een
fchip, door DREBBEL uitgedacht, om onder
water te varen; welke getuigenis, uit hoofde
der redenen van wetenfchap, bij dezelve ver-
meld, ten aanzien van de waarheid der zaak, zeer
gewichtig is. Men vindt het bij evenge-
melden Schrijver, *Opera omnia, T.I. p.140.*
Het luidt dus:

„Notum tibi faciam commentum quoddam
„viri, propter suam in Mechanicis et Chy-
„micis peritiam merito insignissimi, CORNÉLII
„DREBBELLII, quem, alia inter quae praesti-
„rit miranda, assérunt non pauci, iique viri
„satis fide digni, naviculam pro nupero Rege
„nostro, Doctissimo Jacobo, submarinae
„navigationi utilem excogitasse. Cujus expe-
„rimentum in Thamesi, stupendo cum suc-

„cessu, factum erat. Navigium duodecimi
 „remiges , praeter transfretandos ,tulit; ex
 „quibus unus ad hunc usque diem superstes,
 „rem magni nominis Mathematico tradidit, a
 „quo ipse accepi. Quod idcirco narraui
 „quoniam, cum nec curiositas mihi , nec
 „opportunitas defuerit particularius expiscandi
 „inter affines DREBELLII , potissimumque ex
 „ingenioso Medico, qui illius filiam uxorem
 „duxerat , cansas, ex quibus possibile esse
 „duceret efficere ut homines inassueti admo-
 „dum tamdiu sub aqua insuffocati , et, (ut
 „transfretatus vir modo memoratus asserebat,)
 „nedum laesi perdurarent, hoc relatam mihi
 „est responsum : putasse DREBELLIUM non
 „totum aeris corpus, at certam illius quin-
 „tessentiam (ut loquuntur Chymici) seu spi-
 „rituosam illius partem efficere, ut respirationi
 „inserviat, qua consumpta, crassius quod
 „reliquum est corpus, sive cadaver (sit ver-
 „bo venia) aëris, vitalem flammam in corde
 „residentem, fovere non valet. Ita (in
 „quantum colligere potui) praeter Mechani-
 „cum navigii inventum, Chymicum habuit li-
 „quorem, quem praecipuum inter submarinae
 „navigationis arcana, duxit. Quotiescumque
 „enim puriorem aëris partem consumptam vel

„nimium respiratione depravatam, et eorum
 „effluviis, qui navigarunt, saturatam animad-
 „vertit, recluso vase illo liquore completo,
 „derepente turbato aeri talem vitalium par-
 „tium proportionem restituit, qualis efficere
 „potuit, ut respirationi aliquamdui subserviret,
 „an dissipando vel praecipitando crassas exha-
 „lationes aliove intelligibili modo , jam non
 „vacat in examen proferre. Sufficiet mihi si
 „addam mihi occasionem obvenisse praecipuis
 „aliquot amicis inserviendi, et cum hoc
 „maxime conarer , ut cujusmodi stupendus
 „hic liquor esset expiscarer, fidenter affirma-
 „runt DREBELLUM hoc nemini usquam voluisse
 „indicare, nec ex qua constaret materia, nisi
 „unico tantum ostendere, qui me de ipsa
 „rei veritate fecit certiore."

„Ik zal u bekend maken zekere vertelling
 „nopens eenen man, die teregt, van wege
 „zijne ervarenheid in de Schei- en Werktuig-
 „kunde, zeer beroemd is, te weten CORNELIS
 „DREBBEL. Van dezen wordt verhaald, en
 „wel door mannen , die genoegzaam geloof
 „verdienen, dat hij voor wijlen onzen Koning,
 „den zeer geleerden JACOBUS , een fchip
 „zoude uitgedacht hebben, gefchikt om on-
 „der zee te varen ; waaromtrent met den

„gelukkigten uitflag , tot groote verbazing,
 „eene proef zoude genomen zijn op den
 „*Teems*. Het fchip had twaalf roeijers,
 „behalve degenen, die door hetzelfde werden
 „gevoerd, van dewelke een, die tot den
 „huidigen dag in leven is, de zaak verhaald
 „heeft aan eenen Wiskundige van grooten
 „naam, van wien ik zelf dit heb vernomen.
 „Ik deel u zulks mede, aangezien het
 „mij niet , aan lust of gelegenheid heeft
 „ontbroken, om bij de nabestaanden van
 „DREBBEL, inzonderheid, bij den fchranderen
 „Geneeskundige, die deszelfs dochter in hu-
 „welijk heeft, onderzoek te doen naar de
 „oorzaak, waardoor het mogelijk werd, dat
 „menfchen, daaraan niet gewoon, zoo lang
 „onder water konden blijven, zonder te ftik-
 „ken , ja zelfs, gelijk de evengenoemde
 „perfoon vermeldde, zonder eenig letfel te
 „ondervinden. Men gaf mij hierop tot ant-
 „woord, dat DREBBEL van gevoelen was,
 „dat niet al de lucht, maar flechts een ge-
 „deelte van dezelve, de *quinta essentia* ,
 „zoo als de Scheikundigen het noemen, tot
 „de ademhaling diende , na welks vertering
 „het grovere gedeelte , dat overbleef, het
 „*cadaver*, als ware het, van de lucht, niet

„in ftaat was de levensvlam , die in het hart
„huisvestte, te voeden. Derhalve, zooveel
„ik konde opmaken, had hij, behalve de
„werktuigelijke uitvinding van het fchip, een
„zeker fcheikundig vocht, hetwelk inzonder-
„heid tot de geheimen van de vaart onder
„water werd gevorderd. Zoo dikwijls hij ,
„namelijk, bemerkte, dat het zuivere ge-
„deelte der lucht was verteerd, of te veel
„door de ademhaling bedorven, en door de
„uitwafeming der fchepelingen verzadigd ,
„wist hij, door het openen van eene flesch,
„met het genoemde vocht gevuld, terftond
„zoo veel levenslucht in den onzuiveren
„dampkring te brengen, als noodig was om
„eenigen tijd adem te halen. Of hij zulks
„deed door het verdrijven of doen nederzin-
„ken der grovere dampen, of op eenige
„andere begrijpelijke wijze, lust mij nu niet
„te onderzoeken. Ik zal hierbij alleen nog
„voegen, dat ik gelegenheid gehad heb , om
„aan eenige bijzondere vrienden van DREBBEL
„dienst te bewijzen, en toen ik van hen op
„alle mogelijke wijze zocht te weten te ko-
„men, van welken aard toch dit verwonder-
„lijke vocht zijn mogte, hebben zij mij vol-
„mondig te kennen gegeven, dat DREBBEL,

„dit, evenmin als waaruit het beftond, aan „niemand ooit had willen mededeelen, be- „halve aan eenen enkelen, die mij *zulks* dan „ook, als overeenkomftig met de waarheid, „heeft betuigd."

MERSENNUS, in zyn Werk, *Phaenomena Hydraulica*, Prop. 49. Corol. 2, fpreekt ook over deze uitvinding van DREBBEL, als van eene zaak, die bekend was. Hij overweegt bij die gelegenheid in het kort, wat er vereischt wordt, niet alleen om het fchip naar willekeur te doen rijzen, dalen en in onderfcheidene rigtingen te bewegen, maar ook om te beletten, dat het water er indringe en de lucht bedorven worde. Het is echter duidelijk, dat dit eene bloote bepiegeling is van MERSENNUS, die met de wezenlijke uitvinding van DREBBELS fchip niets gemeens heeft.

In de bovenftaande overweging der *lotgevallen*, *Schriften* en *uitvindingen* van den vermaarden DREBBEL, heb ik mij zoo veel mogelijk weerhouden, om ftellig oordeel te vellen, behalve daar, waar de aard van het onderwerp duidelijk fprak. Ik zal mij zeer hartelijk verheugen, indien anderen, met meer fcherpzinnigheid en geleerdheid toegerust,

zich gelieven te verledigen, om déze korte
fchets in te vullen en te volmaken, ten einde
DREBBEL geheel in het ware licht verfchijne,
hetgeen voor de gefchiedenis der Natuurkun-
de niet voltrekt onverfchillig is.

In de opgave der levensbijzonderheden van DREBBEL heb ik geen gebruik gemaakt van de breede dichtelijke uitweiding over zijn persoon, die voorkomt in een Latijnsch gedicht, ten titel voerende *Almeria literata*, vervaardigd door CORNELIS VAN HERK. Men had mij dit gedicht als ten uiterste belangrijk opgegeven, vooral om nadere kennis te erlangen nopens DREBBELS verdienften en lotgevallen. Schoon deszelfs bloote, inzage mij tefftond overtuigde, dat het op geenen hoogen rang, als Poëtisch voortbrenghel, konde aanspraak maken, trof mij echter de betuiging van den Dichter, dat zijne berigten wegens DREBBEL gegrond waren op getuigenisfen van lieden, die het geluk gehad hadden hem naauwkeurig te kennen:

verum dixisse decebit

Pauca, at vera, fide summa mihi cognita dignis

Testibus, artificem licuit queis noscere tantum,

Et quibus illius notissima fata fuere.

Hoe het met deze betuiging gelegen zij is mij onbekend; maar niet, dat de inhoud van het gedicht, in twee bijzonderheden, regtftreeks ftrijdig is met hetgene van elders onbetwistbaar blijkt.

In de bovenftaande ontwikkeling van DREBBELS Schriften is onwederleggelijk bewezen, dat hij op geene groote mate van geleerdheid zich mogt beroemen, of liever dat een volkomen gebrek aan dezelve er in doorftraalt (*). Bovendien getuigt DREBBEL, in de Opdragt van zijn *perpetuum mobile*, aan Koning JACOBUS (+), dat hij de Latijnfche taal niet genoegzaam verftond, om zijne meening volkomen uit te drukken. Dit, derhalve, is aan geene tegenfpraak onderhevig, en évenwel ftrijdt zulks met hetgene door den Alkmaarfchen Dichter wordt gezongen. Deze verkondigt, dat de vader van DREBBEL, die Lid was van den Raad der ftad *Alkmaar* zijne zonen, met name den oudften, CORNELIS, aan het onderwijs toebetrouwde van POTTER, toen Rector der Latijnfche Scholen binnen die ftad; dat DREBBEL zich dit onderwijs uitnemend ten nutte maakte, ja den wensch van

(*) Zie bl. 86

(+) Zie bl.75

zijnen Vader en dien zijner Leermeesteren verre overtrof , alle , die met hem leerden , te boven ftrevende ; dat hij vervolgens zich naar de Hoogefchool te *Leyden* heeft begeven , en zich ook aldaar met het gelukkigst gevolg op de Letteroefeningen toegelegd. Dus luiden zijne eigene woorden :

Pater illius urbis
 Pars fuit *Almeriae* non inficianda senatus.
 Ille suos natos, quorum CORNELIUS, ipse,
 De quo sermo mihi , natu tunc maximus esset ,
 POTTERI curis , collegarumque labori
 Commisit , nec suscepti natesque patremque
 Poenituit studii ; quin noster vota parentis
 Ac praeceptorum longe supcravit , et una
 Praerupuit palmam disceritibus omnibus. Unde
Almeriae cursu studiorum rite peracto ,
 Multorum exemplo clarum Leidense Lyceum,
 Doctorüni turba florens , Sophiaeque magistris
 Non paucis, adiit , quibus expromentibus artes
 I lauriret varias , quo scse postmodo posset
 Tollere humo , victorque virüm volitare per ora,
 Nee tantae illius curae , tantique labores
 Succssu caruêre suo , rediitque , peractis
 Ex voto studiis.

Deze loffpraak , derhalve, ftrookt evenmin met DREBBELS eigene rondborftige bekentenis, als met den inhoud zijner Werken. Het eenige, dat men er uit kan opmaken, zoo verre anders 's Dichters berigten goed zijn, is, dat DREBBEL te *Alkmaar* op de Latijnfche School is geweest, en te *Leyden* heeft geftudeerd.

De andere bijzonderheid , waarop ik het oog had, heeft betrekking tot de beweegreden van DREBBELS togt naar het Keizerlijk Hof te *Praag*. Volgens onzen Dichter zoude DREBBEL zich derwaarts begeven hebben , omdat de zaken hem in *Engeland* niet naar wensch gingen. Hierop koos Keizer FERDINAND DE TWEDE hém tot Leermeester voor zijnen zoon, en fchonk hem tot belooning den titel van *Raad*. Met 's Keizers gunst vereerd, genoot DREBBEL, bovendien, de eer, van met kostelijke gefchenken van Graven, Hertogen en Koningen begiftigd te worden, waardoor hij zich ten uiterfte gelukkig bevond. Hooren wij den Dichter zelven:

primum visit, viditque Britannos;

At non hic voto prudens cum cerneret ille

Respondere suo, quae responsura putabat,

Germanos pedit fortes, adiitque Bohemos,
Metropoli *ipsorum Pragae* perducere tentans
Quod vitae reliquum, sedesque ibi fata quietas
Esse datura putans. Vixdum. hic sibi legerat aedes,
Ecce Virum Caesar FERNANDUS nominis éjus
Alter, formando linguis ac Principe dignis
Moribus e multis, quorum tunc copia passim,
Dispiciens dignum nato, fidumque magistrum
Eligit. Ille sibi commissum pignus, et altam
Spem tanti imperii cura suscepit, et arte
Conveniente sibi, magnique Parentis abunde
Respondit voto, quin et superavit id ipsum.
Unde sibi tantum quoque conciliavit amorem
Caesaris, ut, multis haec jura petentibus isto
Tempore posthabitis, solum delegerit ipsum
Atque Senatoris fuerit dignatus honore.
Quo, sibi delato, noster perfunctus et ipso est,
Rebus et in dubiis praeclara negotia tanti
Imperii tunc consiliis, curisque levavit.
Pro quibus officiis Caesar donavit et ipsum
Muneribus magnis, justa et mercede laborum.
Huc accedebant comitum, Regumque Ducumque
Dona, quibus tantum certatim ornare studebant
Artificem, certe nullo non munere dignum.

Van Keizer RUDOLPH wordt hier geen enkel woord gefproken , evenmin als van het toeval , waardoor DREBBEL , onder de regering van dezen Vorst, in de gevangenis geraakte. Wanneer men echter met dit verhaal van den Alkmaarfchen Dichter den boven aangehaalden brief van KEPLER vergelijkt (*), blijkt het, buiten tegenfpraak , dat DREBBEL juist op verzoek van Keizer RUDOLPH zich naar *Praag* heeft begeven; zoodat een van beiden waar is, of dat de Dichter hiervan geheel onkundig moet zijn geweest, of dat hij het moedwillig heeft verzwegen. Wat men hieromtrent aanneme, het ftrekt tot vermindering zijner geloofwaardigheid.

Er is nog iets, dat in het meergenoemde dichterlijke verhaal opmerking verdient, te weten, dat DREBBEL voorgefteld wordt reeds te *Alkmaar* al die uitvindingen vertoond te hebben, welke hem worden toegefchreven, met name de *optifche* verfchijnfelen. Dit fchijnt vreemd, wanneer men let op den brief, door DREBBEL aan IJSBRAND VAN RIETWIJK uit *London* gefchreven (+).

Ook dit mogen wij niet met ftilzwijgen

(*) Zie bl 102. (+) Zie bl. 108.

voorbij gaan, dat de Dichter ten aanzien van den aard van DREBBELS zoogenoemd *perpetuum mobile* geene duidelijke denkbeelden fchijnt gehad te hebben. Hij ftelt dit voor, en te regt, als reeds door DREBBEL, vóór zijn vertrek van *Alkmaar* uitgedacht. Van deszelfs verrigtingen in die ftad gefproken hebbende, voegt hij er bij:

Quid hic referam coeli, terraeque labores
 Mobile perpetuum, superans praeconia quaevis
 Maxima, tentatum nullis opus hactenus aevi
 Artificum curis?

Naderhand vermeldt hij, dat DREBBEL, om zijne dankbaarheid aan Koning JACOBUS te betuigen, voor hetgene deze Vorst tot zijne verlosfing uit de gevangenis te *Praag* had toegebracht, hem eenen glazen bol heeft ver-eerd, waarin de loop van zon, maan en fterren wordt voorgefteld.

Ipse Syracosii curas imitatus et artem
 Artificis mirum e vitro confecerat orbem,
 Nitentemque basi ex ebena: cui sidera coeli,
 Et solis, Lunaeque vias, mundique labores,
 Mira, ac tentata paucis incluserac arte.

Wie ziet niet, dat dit hetzelfde werktuig is, waarvan eerst onder den naam van *perpetuum mobile* is gefproken, hetgeen de Dichter niet fchijnt begrepen te hebben? Men leert echter bij deze gelegenheid, door welk ongelukkig toeval de nakomelingfchap van de nadere kennis omtrent dit kunstftuk is verftoken. DREBBEL, namelijk, had het uit eene ligt breekbare ftoffe vervaardigd, en 's Konings dochter heeft het ongeluk gehad het te breken.

Id Regi longo asservatum tempore tandem
Post obitum artificis FREDERICI filia Regis
Detrusit casu cuivis vele jure dolendo.

Eindelijk moeten wij aanmerken, dat in het geheele ftuk met geen enkel woord wegens de uitvinding van den *Thermometer* wordt gefproken, evenmin als van het fchip, waarmee DREBBEL eenen togt onder water zoude gedaan hebben; maar de verfchijning der nieuwe fter in *Cassiopea*, bij de geboorte van DREBBEL, is door den Dichter niet vergeten. Hij maakt hiervan gewag met deze woorden:

Primum

Hic tantus civis lumen vitale videbat

Primo, quo Batavum libertas coeperat, anno

AURIACI auspiciis, quo summo fulgida coelo

Cassiopeia novam nostris majoribus olim

Spectandam dederas stellam.

Ik acht het niet onbelangrijk, ten flotte hierbij te voegen hetgene bij HOOFT, *Nederlandfche Historiën*, D. I. bl. 283, wegens deze fter en derzelve verfchijning geboekt ftaat: „ Dit gefchiedde in Wynmaandt: in „ de welke zich een nieuwe fter wat benee- „den het teeken van *Cassiopea* vertoonde, „die, nocht onder 't getal der dwaalende, „nochte der hechte hemellichten, behoorde. „Ook bleek zij een gebooren lichaam te „weezen, bij haar groeyen, afgaan, en ver- „dwynen ten eynde van zestien maanden. „Dit diende tot ftof voor d'onderzoekzieke „vernuften , waanende, in zulke oopenbaa- „ringen, Gods geheymenisfen te befpieghe- „len, en met menschlyke ooghen die eyn- „delooze voorzienigheit t' achterhaalen. En „de hield men den Landtvooghdt niet vry „van diergelyke oovergeloof, als die GEMMA „FRISIUS zoude verzocht hebben, zyn ge-

„voelen daarop by geschrift te ftellen. Zee-
„ker de waarnemers van den zwaay der
„opperwereldfche kreiten verklaarden, geen
„baak van deeze foorte, fint den geley-
„der der Oostersche wyzen tot CHRIST,
„in de lucht gefpeurt te zyn: en dat men
„mifchien dusdanighe wonderen, voor boo-
„den van eenighe naakende wifeling der
„aardfche dingen, neemen moght: geens-
„zins voor merk van den ftandt, dien zy
„grypen zouden.”